

Zygmunt Kołodziej*

Bezpieczeństwo międzynarodowe u progu XXI wieku

Wstęp

Osiągnięcie stanu bezpieczeństwa jest jednym z priorytetów polityki zagranicznej każdego kraju, a co za tym idzie – zasadniczym problemem stosunków międzynarodowych. Patrząc na historię dyplomacji oraz dzieje myśli politycznej, zauważamy, że jest to przede wszystkim „historia praktycznych i teoretycznych poszukiwań takiej metody postępowania państw, czy też takiego sposobu ułożenia stosunków między nimi, które mogłyby się przyczynić do osiągnięcia tego zasadniczego celu” (Halizak, Kuźniar, 2006: 132).

Od zarania dziejów, w imię bezpieczeństwa bardzo często pojmowanego jednoznacznie, nie tylko toczono wojny, zawierano sojusze czy budowano wielkie potencjały militarne, ale także ustalano regulacje prawne, które ograniczały ich zasięg oraz możliwość użycia siły. Samo tworzenie bezpieczeństwa nie jest raczej możliwe, ponieważ ciągle pojawiają się nowe i czasem bardziej niebezpieczne zagrożenia i konflikty.

Nie ma jednej, uniwersalnej definicji bezpieczeństwa, jest to pojęcie wielowątkowe, gdyż każdy kraj, mały, duży czy wielkie mocarstwo, zupełnie inaczej postrzega ten problem. Samo słowo „bezpieczeństwo” pochodzi z łacińskiego zwrotu *sine cura*, co oznacza „bez wystarczającej ochrony”. Jednak najprościej zdefiniować bezpieczeństwo jako stan niezagrożenia, spokoju, pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku. W sensie ogólnospołecznym obejmuje zaspokojenie potrzeb istnienia, stabilności, przetrwania, tożsamości, ochrony poziomu i jakości życia oraz niezależności. Poczucie bezpieczeństwa jest podstawową potrzebą nie tylko pojedynczych osób, lecz również całych krajów, a jego brak powoduje niepokój oraz poczucie za-

---

* Dr Zygmunt Kołodziej, adiunkt w Katedrze Procesów Społecznych na Wydziale Humanistycznym Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.

grożenia. Istotę tytułowego zagadnienia upatruje się w analizie obiektywnych i subiektywnych aspektów zagrożenia, akcentując, iż stan braku bezpieczeństwa jest wówczas, gdy prawidłowo identyfikuje się realne zagrożenie, stan obsesji określa się jako wyolbrzymione postrzeganie (Stańczyk, 1996: 17).

Teorie bezpieczeństwa międzynarodowego

W literaturze można spotkać dwie teorie bezpieczeństwa określane jako pozytywne i negatywne. Ta pierwsza pojmowana jest jako swoboda rozwoju, pozwalająca na realizowanie potrzeb społecznych, a w aspekcie internacjonalnym „polega na kształtowaniu razem z innymi krajami ich środowiska międzynarodowego w sposób minimalizujący szanse na pojawienie się zagrożeń i wyzwań oraz usposabia je do wspólnego stawiania im czoła”. (Haliżak, Kuźniar, 2006: 144). Negatywna definicja występuje wtedy, gdy brak jest zagrożeń użycia siły bądź zachodzi prawdopodobieństwo jej działania, szantażu lub okupacji. Chodzi tu o użycie siły zagrażającej istnieniu państwa oraz jego narodowym interesom.

W czasie „zimnej wojny” tło bezpieczeństwa było pojmowane jako zagrożenie militarne, czyli konflikt, wojny o mniejszym zasięgu użycia siły w celu zastraszenia, mające głównie charakter polityczny. Po tym okresie zostało rozszerzone o kwestie ekonomiczne, gospodarcze oraz społeczne. Dlatego też w społeczeństwie rozpatrywane jest w dwóch aspektach: podmiotowym oraz przedmiotowym. Ten pierwszy odnosi się do państwa, grup społecznych oraz systemów globalnych. Opierając się na nim, można wyróżnić dwa rodzaje bezpieczeństwa: narodowe oraz międzynarodowe. Zakres przedmiotowy natomiast dotyczy m.in. kwestii ekonomicznych i militarnych. Polityczne bezpieczeństwo obejmuje przede wszystkim współpracę państw, dialog polityczny prowadzony przez najważniejsze osoby w państwie, dyplomację, przestrzeganie norm prawnych oraz politycznych, stabilizujących stan bezpieczeństwa. Polityka bezpieczeństwa jest prowadzona przez państwa, organizacje międzynarodowe, korporacje, grupy terrorystyczne i przestępcze oraz inne podmioty. Aspekt ekonomiczny zagadnienia związany jest z możliwościami samodzielnego i efektywnego funkcjonowania gospodarki państwa w zglobalizowanym świecie w obliczu procesów migracyjnych, zorganizowanej przestępczości i zagrożeń terroryzmu. Z kolei militarny wymiar bezpieczeństwa odnosi się do kwestii proliferacji zbrojeń, ich kontroli i ograniczenia.

Modele bezpieczeństwa międzynarodowego

W literaturze przedmiotu można spotkać się z wyodrębnieniem (w aspekcie przedmiotowym) m.in. bezpieczeństwa społecznego, kulturowego, lokalnego, regionalnego i ponadregionalnego (Szymborski, 2006: 248). Wieloletnie doświadczenie zapewnienia bezpieczeństwa państw spowodowało, że wykształciły się tzw. modele

bezpieczeństwa międzynarodowego. Pojęcie to oznacza „określoną metodę działania, czy sposoby postępowania i zespół środków, jakie podejmują państwa we wzajemnych stosunkach w celu zapewnienia najbardziej trwałego bezpieczeństwa” (Vukandinić, 1980: 264).

Mówiąc o modelach bezpieczeństwa, wypada także wziąć pod uwagę pojęcie tzw. systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Obejmuje on elementy ładu oraz porządku, czyli pewnej równowagi w relacjach międzynarodowych pomimo występujących różnic doktrynalnych między państwami. W tym przypadku system bezpieczeństwa międzynarodowego może być swego rodzaju kompromisem w zakresie oddziaływania na siebie różnych a zarazem bardzo odmiennych czy przeciwstawnych czynników.

Jego stałość uzależniona jest głównie od możliwości adaptacyjnych wytworzonego systemu, związanych ze zdolnością osiągnięcia oraz utrzymywania równowagi w kwestii realizowania przez najsilniejsze kraje ich interesów. Może on się oczywiście rozwijać, ale ma dość ograniczony zasięg. Związane jest to z dynamiką systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, który ma w praktyce możliwość wytworzenia nowej jakości w tym względzie.

Wyróżnia się dwa podstawowe modele bezpieczeństwa międzynarodowego: bezpieczeństwo unilateralne (powstrzymanie się od uczestnictwa w sojuszach) oraz bezpieczeństwo multilateralne (udział w sojuszach). Taki podział ma charakter ramowy, dlatego też koncepcja bezpieczeństwa jakiejś grupy państw może znajdować się w granicach pierwszego bądź drugiego modelu, a w szczególnych przypadkach nawet poza nimi.

Pierwszy z wymienionych wyżej modeli – unilateralny – polega na przekonaniu, że własne siły bez przystępowania do jakichkolwiek sojuszy zagwarantują bezpieczeństwo państwa, jednocześnie umożliwiając zachowanie niezależności i suwerenności w osiąganiu zamierzonych celów w polityce zagranicznej. Model ten odnosi się tylko do państw posiadających własny potencjał oraz szczególne walory, będące rezultatem położenia geopolitycznego, które jest gwarancją bezpieczeństwa w zakresie szeroko rozumianej neutralności. Przykładem mogą być takie państwa jak: Szwajcaria, Rosja, Francja czy Japonia (Woodward, 2003: 66).

W tym modelu można wyróżnić trzy warianty:

- **izolacjonizm** – funkcjonował w dwóch krajach: Stanach Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii. Nie wymagał akceptacji innych państw. Wielka Brytania prawie przez cały XIX w. była dominującym mocarstwem, które pozostawiało sobie swobodę działania w rozgrywkach międzynarodowych. Było tzw. „równoważnikiem” zdolnym do przywrócenia równowagi między resztą mocarstw. Jej rząd decydował się na zawarcie sojuszy jedynie w przypadkach szczególnego zagrożenia. Izolacjonizm USA określił w swojej doktrynie w 1823 r. James Monroe (nazwanej lapidarnie jako „Ameryka dla Amerykanów”).
- **neutralność** – jest określana w różnych formach: od zobowiązań do nieuczestniczenia w sojuszach wojskowych (np. Finlandia po II wojnie świato-

wej) bądź działaniach wojennych (np. kraje skandynawskie po I wojnie światowej) przez kierowanie się polityką neutralności (np. Szwecja, Finlandia), aż do prawnego zagwarantowania stałej neutralności. (np. Szwajcaria, Austria, Watykan). Polega na konieczności akceptacji międzynarodowej, a czasem nawet na gwarancji innych głównych mocarstw;

- **hegemonizm** – jest typowy dla istoty doktryny Geорга W. Busha, sformułowanej po 11 września 2001 r. To Stany Zjednoczone zdolne są do prowadzenia niezależnej polityki bez brania pod uwagę stanowiska innych uczestników stosunków międzynarodowych. *„W pewnej chwili możemy zostać sami. Nie mam nic przeciwko. Jesteśmy w końcu Ameryką”* (Łoś-Nowak, 1997: 137).

Przeciwieństwem modelu unilateralnego jest model multilateralny. Jego istotą jest uczestnictwo w sojuszach bądź ich budowanie oraz zawieranie wielostronnych umów, w których to państwa zobowiązane są do udzielania wzajemnej pomocy militarnej, politycznej oraz gospodarczej w razie jakichkolwiek zagrożeń. W praktyce przejawia się to w dwóch wariantach:

1. System równowagi sił – pod postacią klasyczną polegał na uczestniczeniu w sojuszach przeciwko wspólnym wrogom po to, by zdobyć nad nimi przewagę, (czasem nazywany „przechylną równowagą sił”), albo choćby uzyskać równowagę między nimi. W Europie ten model działał od początku ery nowożytnej i polegał na utrzymaniu ogólnej stabilności w stosunkach międzynarodowych poprzez funkcjonowanie sporej ilości sojuszy/państw o porównywalnej sile, głównie militarnej. Najważniejszą regułą było niedopuszczenie do osiągnięcia przez jakąkolwiek ze stron przewagi, która mogłaby naruszać ową równowagę. Przejawiał się on w różnych konfiguracjach sił, np:
  - **chaotyczna struktura nie zrównoważona** – typowa dla systemu westfalskiego aż do wojen napoleońskich;
  - **klasyczna równowaga sił** – działała przez prawie cały XIX w.;
  - **równowaga konfrontacyjna** – funkcjonowała na przełomie XIX i XX w.;
  - **równowaga jednobiegunowa** – wyróżniała się dominującą pozycją III Rzeszy oraz rozproszeniem sił reszty mocarstw;
  - **równowaga dwubiegunowa** – USA, ZSSR, NATO-UW;
  - **równowaga policentryczna** – lata 60. XX w., gdy niektóre kraje (Chiny, Francja, Indie) dysponując znaczącym potencjałem nuklearnym stroniły od współpracy z supermocarstwami.
2. System bezpieczeństwa zbiorowego wprowadzony po raz pierwszy w Wersalu. Jego istotą jest zobowiązanie się państw-uczestników do przestrzegania odpowiednich zasad we wspólnym działaniu dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Skuteczność systemu jest także konsekwencją powszechnego uczestnictwa w nim państw oraz stworzenie wspólnej organizacji o powszechnym charakterze wyposażonej w odpowiednią strukturę, mechanizmy i zasady działania. Najczęściej wymienia się jego

duże odmiany (regionalny, uniwersalny), przy czym ten pierwszy, oprócz kilku specyficznych cech (dostępność, gwarancja sprawiedliwości i równowagi, pokojowa likwidacja sporów) musi posiadać system koordynacji swoich poczynań z Radą Bezpieczeństwa ONZ (Łoś-Nowak, 1997: 137). Natomiast główną zasadą systemu bezpieczeństwa uniwersalnego (obejmującego cały świat) jest idea zbiorowej samoobrony ujęta w Karcie ONZ.

Oprócz wyżej przedstawionych, w literaturze przedmiotu można natknąć się na inne przykłady organizowania bezpieczeństwa. Są nim: model subordynacyjny (dominacja jednego państwa, które zapewni bezpieczeństwo krajom będącym w jego zasięgu) i koordynacyjny (równoważący potencjały militarne oraz sprzeczne ze sobą interesy i siły (Kissinger, 1996: 668). Alternatywą dla wspomnianych może być tzw. model odstraszenia. Według H. Kissingera odstraszenie jest iloczynem trzech czynników: stosowanej siły militarnej, gotowości jej użycia oraz świadomości przeciwnika o istnieniu tych dwóch pozostałych komponentów (Dworecki, 2008: 61). Taka strategia odstraszenia szczególnie rolę odegrała w erze nuklearnej, gdy zaczęły pojawiać się groźby totalnej zagłady.

Zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego i ich rodzaje

Scharakteryzowane pokrótce różnorodne działania gwarantujące zachowanie bezpieczeństwa międzynarodowego nie stanowią jednak do dnia dzisiejszego jednoznacznej, mocnej alternatywy dla zasad i praktyki kiedyś Ligi Narodów, a obecnie ONZ. Bezpieczeństwo pojmowane jest i definiowane w kontekście zagrożenia dla danego podmiotu. Wszelkie zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego mogą powstawać wewnątrz każdego państwa oraz mogą stwarzać je kraje uczestniczące w danym systemie międzynarodowym bądź podmioty zewnętrzne. Inna, osobna kategoria zagrożeń jest stwarzana przez tzw. uczestników nieterytorialnych, takich jak np. ruchy czy organizacje narodów, które nie posiadają własnych państw bądź też grupy przestępcze lub korporacje międzynarodowe.

Pojęcie zagrożenia bezpieczeństwa definiuje się jako „splot zdarzeń wewnętrznych lub w stosunkach międzynarodowych, w których z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju wewnętrznego bądź naruszenia lub utraty suwerenności państwa oraz jego partnerskiego traktowania – w wyniku zastosowania przemocy politycznej, psychologicznej, ekonomicznej i militarnej” (Zięba, 2008: 27). Zagrożenie może także oznaczać jakieś zjawisko, bądź dysproporcje w zasobach, które mogą być przyczyną zaniepokojenia, obawy lub nawet lęku.

Wyliczenie źródeł zagrożeń dla pokoju i bezpieczeństwa jest dość trudnym zadaniem. Bezpieczeństwo jest procesem dynamicznym, dlatego też zależy to przede wszystkim od różnorodnych oraz zmiennych w czasie czynników, gdzie u podstaw leżą głównie różnice interesów czy cele, a także różne rozumienie ról i pozycji w dzisiejszym świecie.

Najważniejsze zespoły zagrożeń wg Łoś-Nowak to przede wszystkim:

- zbrojenia, w tym także wyścig zbrojeń;
- zróżnicowane cele polityki zagranicznej;
- nierówność w sferze bezpieczeństwa i pokoju;
- nierozwiązywanie problemów międzynarodowych i błędna ich ocena;
- brak trwałego, sprawnego i akceptowanego bezpieczeństwa (Ostrowska, 2011: 9).

Współcześnie postęp technologiczny to nie tylko większy komfort życia, możliwość szybkiego przemieszczania się czy powszechny dostęp do medycyny. Nowe technologie, procesy produkcyjne, jak również nowe i ciągle zmieniające się wyzwania stawiane przed człowiekiem, stwarzają także nieznanne dotąd zagrożenia. Obok zagrożeń technicznych coraz większe znaczenie mają też zagrożenia społeczne czy społeczno-ekonomiczne. Nierównomierny rozwój poszczególnych regionów na świecie przybrały charakter konfliktogenny. Obok potencjału militarnego i gospodarczego na świecie występują także zagrożenia na tle religijnym, demograficznym oraz ideologicznym.

Do najważniejszych i najbardziej znanych zagrożeń należą zagrożenia militarne. Mimo zakończenia zimnej wojny i faktu, że wyścig zbrojeń w Europie znacznie zwolnił, to jednak polityka dozbrajania w skonfliktowanych krajach Azji i Bliskiego Wschodu nadal trwa. Sprzyja to nie tylko stale rosnącemu handlowi bronią, ale też nielegalnemu jej przemytowi oraz tzw. technologii podwójnego przeznaczenia materiałów rozszczepialnych, w czym biorą udział organizacje transnarodowej przestępczości zorganizowanej oraz tajne służby wielu państw, w tym również demokratycznych.

O zagrożeniach militarnych mówi się głównie w odniesieniu do bezpieczeństwa. We współczesnym postzimnowojennym, zglobalizowanym świecie tego typu niebezpieczeństwo relatywnie zmalało, nasiliła się natomiast konieczność przeciwdziałania atakom uczestników niepaństwowych i obrona przed tzw. niemilitarnymi zagrożeniami przestępczości zorganizowanej.

Ciągle jednak mają miejsce konflikty zbrojne o regionalnym zasięgu. Dotyczy to zwłaszcza Bliskiego Wschodu, niektórych terenów Afryki i Azji. Skutki tych wydarzeń boleśnie dotykają przede wszystkim obywateli tych krajów i terytoriów sąsiednich. Istnieją zagrożenia militarne, które są przykładem subiektywności postrzegania. Do tej grupy można zaliczyć zagrożenie proliferacją broni atomowej w środowisku przestępczości zorganizowanej bądź organizacji terrorystycznych.

Charakterystyczną tendencją pierwszej dekady XXI w. w zagrożeniach militarnych staje się narastający udział uczestników pozapaństwowych w stwarzaniu tego typu zagrożeń. Do głównych tego typu aktorów należy zaliczyć ugrupowania nacjonalistyczne (secesjonistyczne i antysecesjonistyczne), religijne, ideologiczne (neofaszystowskie, marksistowskie), prywatne czy handlarzy bronią. Zagrożają one zarówno jednostkom, jak i państwu, a ich aktywność przejawia się w działaniach wewnętrznych, zewnętrznych oraz transgranicznych.

Obok tego, symptomów zagrożenia międzynarodowego ładu można upatrywać m.in. w:

- niewystarczającej demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi i planowaniu obronnym;
- nieprzestrzeganiu zobowiązań w dziedzinie kontroli zbrojeń i nieefektywnej reakcji na ich naruszenie;
- nieadekwatnym odwoływaniu się do siły w czasie pełnienia misji wewnętrznych;
- rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia łącznie z nielegalnym transferem materiałów i technologii;
- obecności obcych wojsk bez zgody władz państwa przyjmującego;
- naruszaniu regionalnej lub subregionalnej równowagi sił poprzez nadmierną rozbudowę sił zbrojnych;
- technologicznej przewadze strony atakującej nad obroną (Dębski, Górka-Winter, 2003: 22).

Innym rodzajem zagrożeń, dość nowym ze względu na skalę oraz intensywność występowania, są nacjonalizmy i tworzone przez nie konflikty etniczne. Sama ideologia nacjonalizmu jest już pewnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Kiedyś takie procesy miały miejsce na obszarach pozaeuropejskich, ale po zakończeniu zimnej wojny były największym zagrożeniem, przez co stały się przyczyną krwawych konfliktów na terenach byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. Charakterystyczna dla zagrożeń etnicznych jest duża intensywność oraz to, że podczas ich trwania dochodzi zarówno do starć fizycznych, jak i do utraty tożsamości kulturowej oraz religijnej.

Rozstrzygnięcie sporów etnicznych należy do bardzo trudnych. Można je łagodzić oraz powstrzymać, ale trudno im całkowicie zapobiec. Mogą to jedynie zrobić odbudowane lub zbudowane od podstaw demokratyczne instytucje rządowe, poprzez efektywną mediację pomiędzy skłóconymi grupami etnicznymi, która ma szansę doprowadzić do budowy zaufania oraz wiary w gwarancje zapisane w odpowiednich porozumieniach. Do tego konieczna jest także odbudowa państwa, które będzie w stanie chronić wszystkie mniejszości narodowe oraz przestrzegać ich praw. Zjawisko to jest bardzo powolne i dopiero po wielu latach może przynieść oczekiwane wyniki, ale niestety, nie jest to takie pewne w każdym przypadku.

Również bardzo poważnym zjawiskiem zagrażającym bezpieczeństwu międzynarodowemu jest terroryzm. Nie jest on, co prawda nowym zjawiskiem, jako że już w latach 70. XX w. wyłonił się terroryzm palestyński na Bliskim Wschodzie oraz w państwach Europy Zachodniej. Z roku na rok coraz bardziej się nasilał i dodatkowo werbował terrorystów z regionów arabskich razem z kolejnymi fazami konfliktu arabsko-izraelskiego.

Terroryzm wystąpił także razem z bliskowschodnim procesem pokojowym w latach 90-tych XX w. Do jego rozwoju przyczyniły się również niektóre kraje islamskie oraz arabskie, ale zdarza się, że zaangażowani są w to także obywatele krajów

zachodnich. Po atakach z 11 września 2001 r. doszło do szczególnego zmniejszenia postrzegania terroryzmu, które polega na obarczaniu winą krajów muzułmańskich oraz traktowaniu terroryzmu jako głównego zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego.

Działalność grup terrorystycznych skutecznie próbuje zepsuć budowę stabilnego ładu światowego, jednak nie istnieje jedna, spójna definicja terroryzmu, co jest ważne w kwestii bezpieczeństwa. Dlatego też każda działalność, nawet jeśli jest to walka wyzwolenicza narodów, może być nazwana zachowaniem terrorystycznym, przez co poziom bezpieczeństwa globalnego drastycznie się obniża. Dzisiaj terroryzm powoli przestaje być narzędziem czy metodą walki, a staje się zjawiskiem, działaniem zorganizowanych struktur (a nie jak wcześniej – pojedynczych osób), dlatego państwa podejmują działania, utrudniające ich finansowanie (Bolechów, 2003: 137).

Po zakończeniu zimnej wojny dało o sobie znać inne zjawisko, które także jest znaczącym zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Jest to transnarodowa przestępczość zorganizowana, która charakteryzuje się przede wszystkim: istnieniem zorganizowanej i stabilnej hierarchii w swoich strukturach, osiąganiem przez nie korzyści z działalności przestępczej, stosowanie siły i zastraszenia oraz posługiwanie się korupcją dla zapewnienia sobie bezkarności. Transnarodowa przestępczość zorganizowana bardzo często opisywana jest jako przykład „nowego ryzyka” bądź „nietradycyjnego ryzyka” dla bezpieczeństwa państw, jednostek i bezpieczeństwa międzynarodowego (Zięba 2008: 29).

Przestępczość zorganizowana jest bardzo poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa, głównie w Europie Środkowej oraz na obszarach postradzieckich. Jest ona jednak bardzo słabo zauważalna, a co za tym idzie, trudna do wykrycia i zwalczania. Działa ona w różnorodnych sferach życia społecznego i w niebezpiecznych formach, takich jak np. handel ludźmi, bronią czy materiałami radioaktywnymi, pranie brudnych pieniędzy, przemyt narkotyków, korumpowanie polityków, wymiaru sprawiedliwości oraz biznesmenów. Przestępczość zorganizowana działa przede wszystkim za pomocą terroryzmu politycznego, biologicznego, religijnego, politycznego oraz tzw. cyberterroryzmu.

Międzynarodowa przestępczość zorganizowana, która funkcjonuje na terenach pozapolitycznych, może być zagrożeniem dla działania państw oraz utrudnieniem dla życia gospodarczego, czy nawet może stanowić przyczynę powstawania niepokoїв społecznych. Przykładami tzw. „upadających państw”, gdzie rząd centralny nie może normalnie sprawować władzy w całym państwie oraz zapewnić bezpieczeństwa wszystkim obywatelom, mogą być kraje takie, jak: Afganistan, Liban, Liberia, Somalia czy Rwanda, wcześniej także Bośnia i Hercegowina oraz Albania. Wielkie organizacje przestępcze występują także we Wspólnocie Niepodległych Państw, mniejsze w większych krajach Europy Zachodniej. Międzynarodowa przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem, które bardzo trudno zwalczyć. Wpływa także destrukcyjnie na poszczególne kraje oraz na cały system międzynarodowy. W najgor-

szym przypadku doprowadzić może także do powstania tzw. „skryminalizowanych państw”, rządzących przez przestępcze dyktatury.

Zupełnie inną kategorią zagrożeń są zagrożenia polityczne. Można je rozumieć jako „nasilenie działań zorganizowanych sił społecznych (politycznych), zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych, uniemożliwiających wypełnienie przez państwo (koalicję) jego głównych funkcji, a przez to uniemożliwiające istnienie mechanizmów realizujących jego interes państwowy (koalicyjny) (Olszewski 2006: 81).

Do najważniejszych rodzajów zagrożeń politycznych zalicza się:

- korupcję oraz powiązania elementów przestępczych ze strukturami państwowymi;
- słabość rządów państwa, prawa i struktur społeczeństwa obywatelskiego;
- podważanie suwerenności i terytorialnej integralności państw przez państwa trzecie;
- spory na tle etnicznym, dotyczące dążeń do suwerenności;
- dążenie do hegemonii, tworzenie sfer wpływów lub regionalnej dominacji;
- akty terrorystyczne przeciwko instytucjom państwa.

Mogą one występować zarówno w wymiarze międzynarodowym, jak i wewnętrznym, obejmuje swym oddziaływaniem wszystkie kwestie związane z równowagą systemu, rozwiązywaniem konfliktów, jak i również stabilnością kraju i jego ustroju. Wszelkie zagrożenia polityczne są częścią uwarunkowań bezpieczeństwa ogólnego, stanowią także zespół różnych okoliczności, gdzie występuje możliwość niebezpieczeństwa dla interesów państwa czy innych organizacji w zakresie bytu oraz działania podmiotów polityki, a także uczestniczeniu w tworzeniu idei, wartości i norm systemu politycznego, jak i procesów decyzyjnych, które tyczą się ich realizacji o zasięgu lokalnym, regionalnym, państwowym oraz międzynarodowym (Książopolski, 2006: 15). Do najbardziej czytelnych zagrożeń należą zarówno międzynarodowe kryzysy systemu finansowego, nieefektywne reformy gospodarcze, wzrost inflacji i bezrobocia, jak i nadmierne różnice w rozwoju gospodarczym pomiędzy krajami.

Oddzielną dziedziną zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego są ciągle rosnące zagrożenia ekologiczne, stwarzane w dużej mierze przez zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Skażone ekosystemy na terenach kraju oraz zanieczyszczenia dochodzące spoza granic mają bardzo negatywny wpływ na jakość życia obywateli, a co za tym idzie, pogarszają stan zdrowia całego społeczeństwa. Mogą także stwarzać zagrożenie dla biologicznego przeżycia mieszkańców regionów, na obszarze których wystąpiły klęski ekologiczne.

Zagrożenia ekologiczne bardzo łatwo i szybko przechodzą poza granice państw, co wymusza budowanie nowych, silnych współzależności międzynarodowych skłaniających do omawiania przez kraje wspólnych (głównie przez organizacje międzynarodowe) kwestii dotyczących ochrony środowiska naturalnego. Tego typu działania często sprzyjają idei umacniania bezpieczeństwa międzynarodowego.

W ostatnich latach pojawiły się nowe zagrożenia, które korespondują z działalnością organizacji międzynarodowych do spraw bezpieczeństwa. Nie od dziś wiadomo,

że takie organizacje odgrywają ogromną i bardzo ważną rolę w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych. Jednak na efekty ich działalności wpływa wiele różnych czynników, jak np. możliwości finansowe, posiadanie odpowiednich instrumentów oraz poziom akceptacji dla ich funkcjonowania na arenie międzynarodowej. Niestety, wiąże się to z wieloma negatywnymi zjawiskami, skutecznie przyczyniającymi się do obniżenia efektywności działań struktur międzynarodowych na rzecz bezpieczeństwa.

Jednym z takich zjawisk jest traktowanie instytucji międzynarodowych jako narzędzia realizacji polityki zagranicznej wielkich mocarstw. Co prawda, takie traktowanie organizacji międzynarodowych jest zupełnie normalne, ponieważ głównym motywem krajów, które chcą przystąpić do organizacji, jest chęć maksymalizacji własnych zysków. Jednak w przypadku, gdy dana organizacja zaczyna być postrzegana jako instytucja realizująca interesy jednego bądź kilku najsilniejszych krajów, to wtedy zjawisko nabiera negatywnej konotacji. Ma to ogromny wpływ na spadek autorytetu organizacji, która powinna pozostawać bezstronna i działać dla dobra ogółu wszystkich państw członkowskich. Za przykład może posłużyć tu Organizacja Narodów Zjednoczonych, która właśnie przechodzi kryzys związany z paraliżem decyzyjnym po interwencji w Iraku w 2003 r. Kraje członkowskie chcą uniknąć zgody na legitymizację działań Stanów Zjednoczonych, a jednocześnie są zmuszone do borykania się z głosami międzynarodowej opinii publicznej, która uważa, że ONZ nie posiada żadnych argumentów w wypadku, gdyby któreś z państw zaczęło działać poza zaleceniami Rady Bezpieczeństwa.

Kolejnym zagrożeniem dla działalności organizacji do spraw bezpieczeństwa jest duża swoboda interpretacji zasad prawa międzynarodowego. Oparte jest ono na dobrowolnych zobowiązaniach. Poza tym jego zasady z konieczności muszą posiadać charakter ogólnikowy, ponieważ uczestniczą w nim różne podmioty. To wszystko jest przyczyną trudności egzekwowania zasad oraz pozostawia szerokie pole do interpretacji. Kraje bardzo często to wykorzystują w sytuacjach, gdy realizacja interesów państwowych wymaga naginania czy nawet łamania wszelkich zasad prawa międzynarodowego. Przykładem może tu być opisana wcześniej sytuacja w Iraku, gdzie prawdopodobnie jest najwięcej przypadków przekraczania oraz łamania zasad prawa międzynarodowego. Przypadek polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych jest chyba jednym z najbardziej kontrowersyjnych, ze względu na przyjęcie przez ten kraj tzw. „doktryny wyprzedzającego uderzenia”, która „uzasadnia naruszenie suwerenności innego państwa, w przypadku, gdy istnieją podejrzenia, że z jego terytorium może nastąpić atak na terytorium USA. Mimo uzasadnienia, że w ten sposób Stany Zjednoczone realizują zapisy art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych, mówiące o prawie każdego państwa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, takie działanie zasadniczo fałszuje pierwotne brzmienie tego zapisu” (Koziej 2004: 49).

Rodzi to siłą rzeczy pytanie, jakimi środkami można wymóc podporządkowanie się decyzjom ONZ. Kwestia ta staje się w pełni zasadna, gdyż nadmierne zbiurokratyzowanie tej globalnej organizacji skutecznie obniża efektywność jej działań.

Podsumowanie

Omówione w artykule przykłady współczesnych zagrożeń dla świata wyraźnie wskazują, że problem pełnego bezpieczeństwa międzynarodowego jest ciągle kwestią otwartą. Może być ono zarówno wartością, jak i zespołem warunków, które mogą zapewnić przetwarzanie i rozwój wszystkich narodów i państw. Wymaga to jednak ciągłych wysiłków, korekty zasad już wypracowanych, jak i tworzenia nowych jakości w stosunkach międzynarodowych. Bezpieczeństwo międzynarodowe nie jest nadane trwale i ostatecznie, jest kategorią dynamiczną, tym bardziej, że codzienność przynosi nowe wyzwania i wcześniej nieznanne zagrożenia (Walat i in., 2011: 10). Elity polityczne, odpowiednie służby muszą w takich sytuacjach jednoznacznie i zdecydowanie reagować. Współczesny świat to przecież „globalna wioska elektro-niczna”, w której ciągle powstają nowe jakości nie zawsze sprzyjające bezpiecznemu rozwojowi.

Summary

International security at the turn of the twenty-first century

The article concerns one of the essential priorities of each political system – a guarantee of the internal and external security. The author, based on the vast literature on this subject, presents different kinds of contemporary threats as results of progressive world's globalization. Through, from objective reasons, quite superficial analysis of subjective and objective aspects of threat, the author tries to find out, what is now the most essential condition of safe existence and in what way we can limit it in the internal and international dimension.

Keywords: international security threats, twenty-first century

Bibliografia

- Bolechów B. (2003), *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Toruń
- Dębski S., Górka-Winter B. (2003), *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*, Warszawa
- Dworecki S. (2008), *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Warszawa.
- Haliżak E., Kuźniar R. (2006), *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Warszawa.
- Kissinger H. (1996), *Dyplomacja*, Warszawa
- Koziej S. (2004), *Prewencyjna strategia bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 4.

- Księżopolski K. (2006), *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Metody i środki przeciwdziałania*, Warszawa.
- Łoś-Nowak T. (1997), *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław.
- Olszewski R. (2006), *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Toruń.
- Ostrowska M. (2011), *Chiny mają lotniskowiec*, „Gazeta Wyborcza”, nr 186.
- Stańczyk J. (1996), *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa.
- Szyborski. (2006), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Bydgoszcz.
- Vukandinović R. (1980), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa.
- Walat T., Ostrowski M., Smoczyński W. (2011), *Strach krąży po Europie*, „Polityka”, nr 31.
- Woodward B. (2003), *Wojna Busha*, Warszawa.
- Zięba R. (2008), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa.